KUPINE

U sami razdvoj ljeta i jeseni banu vladika na Čevo. I tamo, baš nakraj sela, zapahnu ga žalosna ženska popijevka.

«Kud god kročim, žalbom me sretnu i isprate!»

I prvo mu pitanje bi:

Za kim se to plače?

Rekoše: dobjegla jedna baba s unukom od dvadesetak godina, dobjegla odnekle iz drugoga kraja ne bi li sakrila unuka od krvne osvete; i dali joj onu kolibicu skrajnutu, i tu je živjela neko vrijeme neprimjetno – i sami seljani bi je ponekad gotovo zaboravili; a jutros joj se unuk iskrao i obreo se kraj jedne vrzine s kupinama...

Pa, je li ga zmija ujela?

Puška crnogorska.

Gore od zmije! Odvedite me tamo!

Ne, oče vladiko, samo će ti srce ozlijediti.

Odvedite.

Pred kolibom posijedali ljudi, mrki, ćutljivi. Iznenadi ih vladičin dolazak. Poustajaše smeteno, ne znajući kako da ga u ovoj prilici pozdrave. A on prođe mimo njih, kao da ih ne opazi.

Sa sunčana dana uđe pod sjenovit svod od pruća i slame i u prvi mah ne razazna dobro gdje je šta. Ali glas jedan staračkі kaza mu sve, glas opor, pomalo prijekoran.

Pa te nana zaklinjaše
skutom crnim,

Da te sunce ne prokaže,
sunce tamno,
Da na zmiju ne nagaziš,
iskobnicu...

Vladika zastade malo, u želji da ostane nezapažen, da bolje oslušne i vidi. I najprije ga opčini i skameni taj glas. U njemu ne bi onog pjevajućeg rastezanja i ojkanja tužbarice, ni onih vapaja koji rastu, niti stišnjava do šapata. To je više bio babin razgovor s unukom, a glas nekako tvrd, suh, sav od rapava i skorjela zvuka, sva kao ravna, bolna brojanica.

I oca ti ugrabiše,
čelom pade,
Čelom pade na ognjište
raskućeno,
Krvlju svojom vatru živu
utulio,
A zjenicom žar crveni
zatamnio...

Uznemiri se onaj prsten žena oko protegnuta dječaka. Opaziše vladiku, pa se stadoše pomicati, uvijati, čepati jedna drugu na opanak i sašaptavanje ode ukrug.

A starica se povila, pa ne gleda ni u dječakovu glavu, no mu samo kvrgastim prstima dodiruje pramen kose kraj uva.

Pa ugrabih žeravicu
sa ognjišta,
Unesoh je u njedarca
uvenula,

Pa utekoh sa žeravom,
sa rumenom,
Devet gora, devet voda
prohodila
Te zapalih vatru divnu
među braćom,
Te se nadah samorana,
zla mi nada,
Iz žerave da će momak
isklasati,
I očevu nosit pušku
pocrnjelu.
I nevjestu začarati
hitronogu,
Da je kuća puna
pijukave...

Najbliža žena munu staricu laktom u slabinu. Ona se prenu, pa protrije oči kao iza sna.

«Ni svijeće!» - pomisli vladika i podiže ruku da blagoslovi usnula dječaka.

«Jadno moje pleme jadovito! Kud te biju svjetske ale i vjetrine, kud te nose kuge i boleščine, i gladi, i ognjevi, i sablje, tu si još dušmanin samom sebi! Jadno dijete bez djetinjstva, mladiko iz kamenog procijepa, oko ti nikad za pticom bezbrižno ne poletje, oko je od grmena do kamena preskakalo i svud je vidjelo zasjede i puške-krvnice»...

Ona starica skoči, začudo laka, pa ugrabi vladičinu ruku i stade je ljubiti i suze joj se raznizaše – osjeti vladika kako mu kvase nadlanicu.

Oče moj, vladiko, hvala ti... do neba! Dosad suzu pustu ne pustih. I hoćah presvisnuti.

Uto mlada žena iz sela donese struk svijeće. Starac neki

uđe s kresivom. Meko zapucketa vosak i vladičine nozdrve upiše onaj miris, njemu tako drag.

Namještaju svijeću na čelo glave dječaka, a vladika kao da ne smije tamo da pogleda. Oči mu se otimaju prema kutovima kolibe. S jedne strane je kosa gola stijena i na njoj prsle singave čarape. Odmah tu je maleno kružno ognjište bez vatre, o verigama prazan kotlić, pokriven garom. Na drugoj je strani daščica i na njoj vagan, napukla goružda i dvije žute drvene kašike, pažljivo ostrugane i oprane.

«Čemerna moja sirotinjo, da bar imaš slobodnoga koraka pod suncem i oblakom!»

Obrnu oči prema dječaku. On leži, prav, tanak, kao sjenka lak. Lice uzano, bijelo, malo oglašeno modrinom, ali neobično bijelo, blijedo. Obrve – dvije izvijene garave crte. Očeva kapica, nešto poširoka, krije mu čelo i dodiruje jednu obrvu. Na grudima, na usku, sapetu džemadanu od posivjele čohe, počinilu ruke, i one bijele, gotovo prozračne, a prsti još crni od kupina.

«Blijeda travko ispod kamena! Pa ti si bio mali rob, ti si danas prhnuo iz tamnice i grlo ti je bilo žedno kupina. Kad je otvarala vrata, baba te je krila iza svojih ramena. Od prvog koraka kad si prohodao, brojila ti je bajalice. Krila te je od dana i od svačega pogleda i nikome ni tvoje ime kazivala nije i robu ti je sama rezala i šila. Prag ti je bio granica – iza praga je dan, pun zasjeda za tebe, a za druge pun ptica i sunca i jaradi razigrane, i pun igara, klisa i plovki, i pun livada i hladova i drveća za penjanje i potoka čije sitne oblutke dječji san pretvara u srebrne i zlatne parice, a za njih se može kupiti ognjevit konj i oružje prekriveno srmom i sedefom. Iza praga su carevale noćne dubine, sa rojevima zvijezda i čarolijama i neznani, nevideni krvnici rasli su iz grmlja, a pleća su im bila kao

planine, mjesec su zaklanjala, pa ni zraka da procuri kroz granje i slamu iznad tvojih očiju. «Ne napolje! Ne preko praga!» «A zašto, nano?» «Vrebaju te krvnici.» «A ko su to krvnici, najo?» «Kad porasteš, jagodo moja, kad porasteš»... I sve tako – ne. Svakoga jutra i u svako doba – ne i ne! I to «ne» ispriječilo se ispred tebe kao neprohodna litica. I to «ne» ječi ti u snu nad uzglavljem, pa te po svu noć neko goni i siječe ti sjenku mačem od tri sežnja i hvata te za grlo i izranjaš iz sna kao iz mutne vode, a uginuta prsa mokra ti od znoja... Ti si bio mali nedužni rob, i samo si za koji tren izletio, slijep od sunca, i jesenji dan plamsao se pred tobom kao da je sav pozlaćen... Zlo moje pleme zlom zadojeno! Što samo sebe bičuješ i satireš! Nije li ti malo zlotvora, koji mrze dim svakoga tvojeg doma!... A činim li ja dosta da se ovo zlo samo od sebe otruje u korijenu? Započeo sam i moram istrajati. I ti, dobra bako, dok me gledaš i dok mi ruku držiš, moliš me da ne skrenem s toga puta. I ti, za mene bezimeni dječače, i ti mi stisnutih usana kazuješ zadnju svoju poruku: 'Oče, vladiko, prokuni i zamrsi sve staze krvnicima, u najdublju jamu gurni bratsku osvetu da od nje strva na ostane'...»

Neko dodirnu vladičino rame, htjedoše da ga izvedu napolje, ali on se na to ne osvrnu.

Varaju li ga oči?

Uz dječaka, sa desne strane, leži duga puška.

Čija je ova breška, dobra bako?

Sina mi. A sad je njegova.

I pokaza glavom na dječaka, položenog na dvije stare daske.

Pa što ste je tu metnuli?

Nema je više ko nositi... Ja sam, evo, klonula i obnevidjela, prsti mi ni vreteno ne drže. A njega mi, oče, nema ko osvetiti. Pa nek ide puška s njim. Uz nju mi je rastao.

Uz nju sam ga mjerila o Đurđevdanu – samo ga je za dva prsta nadvisila...

I pušku ćete s njim zakopati?

Samo da je ne gledam, oče i sine moj.

Vladika krenu k izlazu, ali se zaustavi. Oklijevaše malo, pa se ipak povrnu.

Bako, puška nije načinjena da miruje pod zemljom. Daruj mi je, a ja ću je predati u dobre ruke. I kunem ti se u sve najdraže na svijetu, ta će se cijev samo k tuđinu okrenuti.

Već pogurenoj starici nije se trebalo sagnuti k pušci.

Ti se ne srdi, jagodo moja. Maknuću ovo gvožđe prokleto, da ti je lakše.

Vladika primi pušku i predade je momku koji stajaše iza njega. Zatim na staričin dlan spusti nekoliko sitnih novčića.

Ne! – vrisnu ona i oči joj sijevnuše iz dubokih duplji.

On joj spusti ruku na rame.

Neka, jadna ne bila. Znamo svi: niti prodaješ pušku, niti je ja kupujem. Ti si mi je darovala, jer ovakva puška za tebe cijene nema. A ovi novčići nek ti se nađu, koliko za svijeću, kad malom na grob izađeš.

I vladika naglo iziđe i za neko vrijeme držaše oči dlanom pokrivene – bliještale su i suzile same, što od sunca, što od žalosti.

Potom se okrenu svojim momcima:

Ne zaboravite: ovoj babi dovešćete jednu od najboljih manastirskih koza. I pazite da je mliječna i pitoma.